

REŞAD EKREM KOÇU

İSTANBUL'UN SAHİPLERİ

- Yeniçeriler • İstanbul Tulumbacıları
- Tarihte İstanbul Esnafı

Reşad Ekrem Koçu, 1905 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Ekrem Reşad Bey (1877-1933), İstanbul Şehremaneti muhasebecilerinden Abdullah Reşad Bey ile Osman Paşa kızı Melek Hanım'ın oğluydu.

1921'de Bursa Lisesi'ni bitiren Koçu, 1931'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Burada yaşamı ve eserleri üzerinde önemli etkiye sahip olan Ahmed Refik Altınay'ın önce öğrenciliğinde sonra da asistanlığında bulundu.

1933'te meşhur "Üniversite Reformu" birçok öğretim üyesiyle birlikte Altınay'ı da tasfiye edince hocasıyla birlikte üniversiteden ayrıldı. Emekliliğine kadar Kuleli Askeri, Pertevniyal ve Vefa liselerinde tarih öğretmenliği yaptı. 6 Temmuz 1975'te İstanbul'da öldü.

Reşad Ekrem Koçu birçok kitap ve henüz kapsamlı bir dökümü dahi çıkarılmamış olan yüzlerce makale yazdı. Bunlar arasında hemen akla gelenler *Kızlarağasının Piçi* (1933), *Hatice Sultan ve Ressam Melling* (1934), *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri* (1947), *Tarihimizde Garip Vakalar* (1952), *Osmanlı Padişahları* (1960), *Erkek Kızlar* (1962), *Dağ Padişahları* (1962), *Esircibaşı* (1962), *Forsa Halil* (1962), *Yeniçeriler* (1964), *Osmanlı Tarihinin Panoraması* (1964), *Fatih Sultan Mehmed* (1965), *Patrona Halil* (1967) ve *Kabakçı Mustafa*'dır (1968). Ayrıca son derece özgün bir çalışma olan *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*'nün de yazarıdır.

Bütün bu eserlerin yanı sıra, Koçu genellikle, büyük bir yayıncılık ve yazarlık macerası olarak anılan *İstanbul Ansiklopedisi*'yle özdeşleştirilir. Büyük kısmını bizzat ve bazen de takma isimler olarak yazdığı, resimlediği, kaynak bulduğu bu başeserini bitirmesi maalesef mümkün olmamış, ansiklopedi "g" harfinin ortalarında maddi yetersizlikler nedeniyle durmuştur.

Koçu'nun Türk tarih yazımındaki yeri çok önemlidir. "Tarihi sevdiren adam" olarak anılan hocası Ahmed Refik Altınay'ın yolundan gitti, o yolu genişletti, olağanüstü ayrıntıları yakalayan dikkat ve titizliğiyle büyük bir "hikâye etme" başarısı elde etti.

İstanbul'un Sahipleri Reşad Ekrem Koçu'nun daha önce yayımlanmış kitaplarından yapılan bir derlemedir.

İSTANBUL'UN SAHİPLERİ

Yazan: Reşad Ekrem Koçu

Yayına hazırlayan: Hülya Balcı

Yayın hakları: © 2024 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Kitabın 442. ile 451. sayfaları arasında yer alan illüstrasyonlar Sabiha Bozcalı'ya aittir.

1. baskı / Kasım 2024 / ISBN 978-625-6162-28-0

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Gökçen Yanlı, Eda Çağıl Çağlarırnak

Sayfa tasarımı: Gökçen Yanlı

Kapak ve sayfa illüstrasyonları: Eda Çağıl Çağlarırnak

Baskı: Optimum Basım

Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. NO:51/1

34295 K.Çekmece/İSTANBUL

T: +90 212 463 71 25

Sertifika No: 41707

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

REŞAD EKREM KOÇU

İSTANBUL'UN SAHİPLERİ

- Yeniçeriler
- İstanbul Tulumbacıları
- Tarihte İstanbul Esnafı

İllüstrasyonlar: Eda Çağıl Çağlarırnak

 Doğan
Kitap

Yeniçeriler

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

Yeniçeriler

Deli rüzgârların kamçısı altında kabarmış, köpürmüş denizin yalçın kayalara gürül gürül atılışı gibi, her biri âdem ejderhası binlerce bekâr uşağı erkeğin ağzından çıkan bir gülbank, yeniçerilerin sesi:

Allah Allah eyvallah
Baş üryan, sine püryan, kılıç al kan
Bu meydanda nice başlar kesilir hiç olmaz soran!..
Eyvallah!.. Eyvallah!..
Kahrımız, kılıcımız düşmana zıyan
Kulluğumuz padişaha ayan.
Üçler, Yediler, Kırklar
Gülbank-ı Muhammedi, nur-ı nebi, kerem-i Ali
Pirimiz, hünkârımız Hacı Bektaş-ı Veli
Demine devranına hu diyelim!..
Huuuuuuuuuu!..

Dört buçuk asır boyunca zaman zaman kendi kışlalarında, padişahın sarayında, cenk meydanlarında ve İstanbul şehir-i şehîrinin alanlarıyla sokaklarında yükselmiş olan ve cihana meydan okuyan büyük laf...

Pirleri Hacı Bektaş-ı Veli'ydi; bu asker ocağının kurucuları tarafından yeniçerilerin dini terbiyesi, İslamiyet'i gayet pratik yollardan telkin etmesini bilen ve her türlü hatayı, kusuru rindane felsefeyle örten Bektaşî dervişlerinin eline bırakılmıştı.

Tarih kaynak ve vesikalarında “Zümre-i Bektaşiyân” veya “Dudman-ı Bektaşiyân” diye de anılan yeniçeriler yüz çizgileriyle ve beden yapılarıyla seçme güzel insanlardı.

Ocaklarının kuruluşu yıllarında esirlerin, sonra da devletin gayrimüslim anasının çocukları, buluş çağına yeni basmış körpe delikanlıları arasından toplandılar; sıkı askeri disiplin altında yetiştirildiler, çelik gibi tavlandılar. Kendilerini Âl-i Osman tahtında oturan padişahın kulları bildiler ve kullukla övündüler. Padişahlık müessesesi de yeniçerileri öylesine benimsedi ki, bu asker ocağının kütük defterine 1 numaralı nefer olarak daima tahtta oturan padişahın adı yazıldı.

Yeniçerilerin tek hüner ve kıymeti demir pençelerindeki palayı hedefine pek yaman ve amansız indirmesiydi; o zağlı palanın karşısında cihanı üç asır titretti.

Tarihimizdeki zincirleme zaferler, parlak, çok parlak zaferler, onları kazanmış olan ordumuzun kadrosuna baktığınız zaman hakikati görür ve teslim edersiniz ki, yeniçerilerin eseri değildir, fakat o zaferlerde yeniçerilerin hissesi pek büyük olmuştur.

Tarihimizi çok iyi bilen Yahya Kemal Beyatlı gazellerinden birini yeniçeri şanında yazmıştır, büyük şair yeniçeriye övmekte haklıdır:

Vur pençe-i Ali'deki şemşir aşkına
Gülbangı asumamı tutan pir aşkına
Vur ruh-i pür fütuh-i Muhammed'le yekzeban
Fecr-i hücum içindeki tekbir aşkına...

Yeniçeri yaya askerdi. Asırlar boyunca İstanbul'dan kalktılar, batıda Belgrad'a, Budin'e, Viyana'ya; doğuda Bağdat'a, Tebriz'e, Karabağ'a; şimalde Bender'e, Hotin'e, Rusya stepleri ile Polonya ovalarına; cenupta Halep'e, Şam'a, Kahire'ye, kum çöllerine, orduda herkes atlıyken yalnız onlar yaya gittiler, şahadet şerbetini içmeyenleri yaya döndüler. Bu seferler beş ay, sekiz ay, bir buçuk yıl, üç yıl sürmüştü.

Olup yeniçeri çektim cefayı
Piyade eyledim nice gazayı

Yeniçeriler

diyen Koca Mimar Sinan Ağa bir yeniçeriydi, 50 yaşından sonra Kanuni Sultan Süleyman'ın başmimarı oldu ve o haşmetli devri yeryüzünde Türk yapı sanatının şaheserleriyle tespit etti.

Yine o Yeniçeri Ocağı'ndan bir cihan imparatorluğu olan Osmanlı Devleti'nin en yüksek siyasi mevkilerine, sadrazamlığa kadar yükselenler oldu.

İçlerinden çıkan kahramanların maceraları tarihimizde birer hamaset destanıdır; tarih kaynaklarımız şöyle bir karıştırılınca binlerce isim sayabiliriz; şu anda birkaçı celadet timsali halinde gözümün önündedir: Varna'da Hızır, İstanbul surları üstünde Murad, Burak Adası deniz cenginde Tozkoparan İskender ve İstolni Belgrad'da 45.000 kişilik bir düşman ordusuna sekiz silah arkadaşıyla meydan okuyan Yahya gibi...

İnsan eli hem kurucu, hem yıkıcıdır. Daima silah altında bulunan yeniçeriler bir kuvvetti. Onu siyasi ihtirasları yolunda kullananlar ateşle oynadılar ve Âl-i Osman Devleti'ne en büyük ihanette bulundular. Siyasi ihtiraslara alet edildikten sonradır ki, şöhreti cihanı tutmuş olan o disiplinli asker, cenk yollarında serdarlarına karşı ayak diredi. Padişahın vezir kelleleri istedi ve hatta padişahına karşı isyan etti. Yeniçeri ihtilalleri tarihimizin kanlı yapraklarıdır.

Nihayet 18. asır ortalarında yeniçeri yapılmak üzere oğlan devşirme usulü kalktı, Yeniçeri Ocağı'nın kapısı, herkese, ardına kadar açıldı, ocak haşarat güruhuyla doldu, o güzide asker şehir eşkiyası oldu. Cehlin ve taassubun gilzeti içinde, bütün ileri gelişmeleri kösteklediler. Tarihimizin yaprakları, yeniçerilerin irtica ayaklanmalarıyla da kana bulandı.

17. asır sonları ile 18. asırda zincirleme hezimetler, ağır bozgunlar da yeniçerilerin yüzünden değildir, fakat o bozgunlarda da cengâver asalet ve necabetini kaybetmiş yeniçerilerin hissesi pek büyüktür.

Nihayet ocağın 1 numaralı neferi olan Sultan II. Mahmud, efradı her türlü şenaat ve rezalette pervasız olan Yeniçeri Ocağı'nı kanlı bir şehir muharebesiyle kaldırmaya mecbur oldu. Bu kanlı darbe tarihimize "Vaka-i Hayriye" (Hayırlı Vaka) adıyla geçti.

Kuruluşundan Vaka-i Hayriye'ye kadar Yeniçeri Ocağı'nın zengin bir tarihi vardır. İşte efendim, biz kitapta o şayan-ı dikkat yaprakları açacağız.

Yeniçeri Ocağı kimler tarafından ve niçin kuruldu? Nasıl gelişti? Bu asker ocağının teşkilatı, ananeleri, âdetleri nelerdi? Kışlarında nasıl yaşadılar, ga-

zalara nasıl gittiler, ihtilalleri nasıl çıkardılar, neler yaptılar? Ocaktan yetişmiş iyi ve kötü şöhretleri kimler oldu ve bir gün nasıl yok oldular?

Yeniçeri Ocağı'nın zengin tarihi içinde öyle yapraklar da vardır ki, tomar tomar hikâye ve roman müsveddeleridir, işlenmek için usta kalemleri beklemektedir.

Ocak niçin ve nasıl kuruldu

En salahiyetli bilginlerimiz Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşunu, Osmanlı Devleti'nin ilk elli yılı içinde Rumeli'nde süratle gelişen fütuhatin doğurduğu zaruret olarak gösterirler.

Bu görüşe göre ülkeler, Anadolu'nun Müslüman-Türk halkının sel gibi akan kanı pahasına alınmaktadır. Anadolu köylüsü, kendisi tarlada sapanını ve kasabada işini bırakıp silahlanmış, atlı yahut yaya, gaza yollarına düşmüştür, akıncı gönüllüler ordusu olmuştur. Fevkalade yararlılıklar gösterenler akıncı kafilelerinin başbuğluklarına yükselmektedirler. Bu ordunun, başbuğlarının şahsi otoritelerinden gayri, nizamı, töresi yoktur. Cengâverler diledikleri zaman koptukları yerlere dönmektedirler. Süratle gelişen fütuhatin devamı için, hem Anadolu'nun Müslüman-Türk halkından gayri kılıç tutacak yeni ellere, hem de daima silah altında bulunacak bir asker ocağına son derece ihtiyaç vardır. Bunun için de evvela harp esirleri arasından ve sonra fethedilmiş ülkelerin gayrimüslim ve gayri Türk ahalisinden, vücut yapıları sert asker hayatına elverişli, yüz çizgilerinde de merdane güzellik ifadesi bulunan erkek çocuklar seçilmişler, İslam imanı telkin edildikten sonra kısa süren, fakat çok sağlam bir terbiye ve talimle bu oğlanlar yeniçeri, yeni asker olmuşlardır.

Ben, Yeniçeri Asker Ocağı'nın kuruluşu sebebini bu kadar basit görmüyorum.

Bu asker ocağı Osmanlı Devleti'nin ilk elli yılı içinde süratle gelişen fütuhatin devamında çok önemli bir yer almış olmakla beraber, kuruluşundaki gaye tamamen ayrıdır; Yeniçeri Asker Ocağı, Ortaçağ'ın sonlarında derebeylik (feodalite) rejiminin karşısında Anadolu Türklerini merkezi bir idare altında toplamak isteyen Osmanoğulları hanedanının mutlakiyet idaresini korumak için kurulmuştur.

Yeniçeriler

Yeniçeri gülbankında “Kulluğumuz padişaha ayan...” sözü bu yönden bilhassa şayan-ı dikkattir. Her şeyden evvel Osmanlı hanedanının merkezi mutlakiyet idaresini korumak yolundaki hizmetleri padişahlar tarafından da takdir edilmiş ve bu asker ocağına Osmanlı ordusunda çok mümtaz bir yer verilmiştir. Başta ilk taht şehri Bursa, Rumeli’nde bir taht şehrini andıran ordu merkezi Edirne ve ikinci taht şehri İstanbul gelmek üzere, devletin bütün iç kaleleri ile sınır kalelerinin asayışı, inzibatı ve muhafazası, ileride tafsilatıyla anlatacağız, yeniçerilerin sadakatine emanet edilmiştir. Yukarıda da söylemiştik, tahta oturan her yeni padişahın adı da bu asker ocağı kütüğüne 1 numaralı nefer olarak yazılmıştır.

Osmanlı hanedanının tarih sahnesine girdiği sıralarda derebeylik asırları olan Ortaçağ artık kapanıyordu. Kalkacak derebeylik rejimi yerine Yeniçağ’ın yeni bir devlet sistemi olacaktı. Bu yeni sistemin, yeni hanedanların kuracakları merkezi mutlakiyetler olacağını Osmanoğulları gösterdi.

Ortaçağ kapanırken, halkın ekseriyetini Müslüman Türkler teşkil eden Anadolu, çok büyük bir içtimai buhran içindeydi. Biz bu buhran üzerinde durmayacağız; bu çok ağır mevzuu üniversitelerimizin Türkiye tarihi kürsülerinde oturanlara bırakıyoruz. Şu kadar kaydedelim ki, o asırlar için İslamiyet’in tefekkür kaynağı olan medrese, Anadolu’nun Müslüman-Türk âleminin kurtuluşunu Osmanoğulları’nın merkezi bir mutlakiyet kurmasında gördü ve bu yeni hanedanı bütün kudret ve celadetiyle destekledi. Çandarlı Kara Halil ve Karamanlı Kara Rüstem adında iki büyük molla, Osman Gazi’nin torunu Murad Hüdavendigâr’ın siyasi müşavirleri, nazırları oldular; ferdi mülkiyeti kabul etmeyen, İslam adabına uymayan bir materyalizmle masum ve cahil halk kitlesine cazip görünmeye çalışan bozguncu ve muhakkak ki çok tehlikeli bir cereyana karşı Müslüman-Türk birliğini koruyacak Osmanlı mutlakiyetinin ilk teşkilatını yaptılar; kurdukları müesseselerin başında da, daima silah altında bir asker ocağı, yeniçeriler oldu. Bu askerin aile bağı olmayacaktı, her nimeti, lütfu padişahın görecekti ve onun uğrunda gözünü kırpmadan ölecekti. Yeniçeri Asker Ocağı’nın kurucuları bu askeri yetiştirmeye muvaffak oldular.

Başarılan iş çok büyüktür. Bir Ortaçağ adamı olup cihangirlik sevdasıyla ve kaba nahvetiyle Anadolu’yu istila eden Aksak Timur, bu memleketten

çekilince Osmanoğullarının idare sarsıntısını fırsat bilen bu bozguncular, Si-mavnakadısoğlu Şeyh Bedreddin ve onun müritleri Torlak Kemal ve Börk-lüce Mustafa gibi ihtilalcilerin idaresinde yer yer ayaklandılar. Anadolu'da Türklüğü ve Müslümanlığı eritip yok edebilecek bu ihtilalleri yeniçerilerin amansız kılıcı bastırdı.

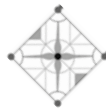
Çoğu kalem sahipleri Osmanlı tarihinin bu ilk yapraklarını sathi bakışla karıştırıp, bu tarihi hakikati görememişlerdir. Bunların içinde bazıları da mil-li bir taassup güderek yeniçerileri, bir Türk devleti olan Osmanlı Devleti'nde "gayri Türk anasır, devşirmeler" diye adeta Türk düşmanı gibi göstermek gaflet ve garabetine düşmüşler ve düştükleri bu hata çukurunda saplanıp kalmışlardır.

Evet, yeniçeriler devşirme usulünün kalktığı 17. asır sonlarına kadar hep gayri Türk anasırdan toplanmıştır. Fakat unutmamalıdır ki "milliyet" fikri 18. asır sonunda yayılmıştır.

Milliyet cevheri de "kan"dan ziyade kültürdedir. Kültürün vasıtası olan dildedir. Yeniçeri, küçük yaşta anadilini terk etmiş, Türkçe konuşmuştur, Türkleşmiştir. Yeniçerinin kılıcı Türk bayrağının altında parlamıştır, Türk zaferlerinin şan ve şerefine büyük hisselerle iştirak etmiştir.

Yeniçerilerin tarihçesini şu bölümler üzerine topladım:

- I. Acemi Oğlanlar Ocağı; Pençik oğlanları ve Devşirme oğlanları.
- II. Yeniçeri Ocağı.
- III. Kışla hayatı.
- IV. Gaza yollarında.
- V. Yeniçeri şairler.
- VI. Yeniçeri ihtilalleri.
- VII. Son yeniçeriler.

Acemi Oğlanlar Ocağı

Pençik oğlanları

Yeniçeri Asker Ocağı'nın kurulması yolunda ilk fikri ortaya koyan Karamanlı Molla Kara Rüstem'dir. Bu büyük devlet adamının doğum tarihi bilinmiyor: İlk Âl-i Osman tarihlerini yazanlar ondan "danişment", bilgili adam diye bahsederler; Rumeli'nde Edirne'nin, az sonra da Zağra'nın akıncılar eliyle fethi üzerine Karaman'dan Bursa'ya gelen bu zat Sultan I. Murad'ın kadiaskeri Çandarlı Kara Halil'le buluşur. O tarihlerde kadiasker, hanın (padişahın) siyasi ve adli müşaviridir, bugünkü tabirlerle hem başvekil, hem adliye vekilidir. Bu tarihi buluşma en eski kaynaklarımızda şöylece nakledilir:

Molla Rüstem Kara Halil'e,

"Akıncı gazilerin aldıkları esirlerin beşte biri Tanrı buyruğunda padişahındır, niçin almıyorsunuz?.." der.

Kara Halil de bu teklifi Sultan Murad'a arz eder, o da,

"Tanrı buyruğu ne ise onu yapın!.." der.

Bunun üzerine akıncı gazilerin elindeki her beş esirden birinin padişah adına alınmasına karar verilir. Alınacak esiri seçme hakkı padişaha aittir. Esir başına 125 akçe kıymet biçilir, elinde beş esiri olmayan esir başına 2 akçe verir. Tanrı buyruğu gereğince alınan bu vergiye "beşte bir" manasında "pençik resmi" adı verilir. Padişah adına alınacak esirlerle padişahın hükümdarlık haklarını koruyacak bir asker ocağının tesisine karar verilir, bu askere de "yeni çeri" (yeni asker) adı konulur. Kendi adına nispetle anılan meşhur bir Âl-i Osman tarihinin müellifi olan Âşıkpaşazade Derviş Ahmed Âşıkî, yeniçerinin vazifesini pek açık yazıyor:

Gereklidir yeniçeri kapuda
Ki hanı gözleyeler her tapuda.

“Kapı”, padişahın temsil ettiği “devlet”tir; “tapu”, “tapuk” da padişahın hükümdarlık, “devlete tasarruf” hakkıdır.

Pençik resmine bağlanan esirler evvela erkek ve kadın, sağlam ve sakat olarak ayrıldı. Sonra sağlam erkekler altı çağ sınıfına taksim edilerek isimlendirildi.

1. Şirhar: Süt çocuğu, en çok 3 yaşına kadar olanlar.
2. Beççe: Yavru, 3-8 yaş arasında olanlar.
3. Gulamçe: Oğlancık, 8 yaşından 14-15 yaşına, buluş çağına kadar olanlar.
4. Gulam: Oğlan, tüysüz erkek, buluş çağından 18 yaşına kadar olanlar.
5. Sakallı: Tüylenmiş gençler ile olgun erkekler.
6. Pir: İhtiyarlar.

Akıncı gaziler elinden padişah adına alınacak esirler ortadaki iki sınıf, 8-18 yaş arası “gulamçe” ile “gulam”lardı. Bunlar vücut sıhhati, beden tenasübü ve yüz letafeti bakımından da seçkin olacaklardı.

Yeniçeri Asker Ocağı'nın kurucuları, bilemem tabirim yerinde midir, usta bir bahçıvan dikkatiyle, bu askeri fideden yetiştireceklerdi.

Akıncı gazilerin ellerindeki esirlerin beşte birlerinden bu şekilde alınıp toplanacak oğlanlara da “pençik oğlanı” adı verildi.

Ellerinde kadın, kız, sakat erkek, 8 yaşından küçük sabi oğlancık, “şirhar” ve “beççe” ve 18'inin üstünde erkek, “sakallı” ve “pir” esir bulunanlar da padişaha esir başına 25'er akçe pençik resmi ödeyeceklerdi.

Büyük gelirdir; Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşu sırasında padişahın böyle bir gelire ihtiyacı da vardır.

Mesela bir akıncı gazinin elinde pençik oğlanı vasfında iki esir oğlan bulunabilir, elinde fazla esir de yoktur, padişahın bu iki oğlanı parasız alabilmesi için bu gazinin elinde on esir bulunması lazımdır. Bu adamın iki esir için ödemekle mükellef olduğu pençik resmi 50 akçe, padişahın alacağı iki pençik oğlanının kıymeti ise 250 akçedir. O zaman bu akıncı gaziden pençik resmi alınmayacak ve üstelik kendisine 200 akçe verilip elindeki iki oğlan alınacaktır.

Yeniçeriler

Pençik oğlanları aydındır ki, esirlerin en güzideleri, kıymetlileridir; akıncıların bunları saklayıp kaçırmaması için de nezaret vazifesi Rumeli'ndeki akıncı beylerinin en ünlüsü Evrenos Bey'e verildi.

Pençik resmi ile pençik oğlanları Rumeli'nden Anadolu'ya geçit iskelesi olan Gelibolu'da tahsil edilecek, toplanacaktı, bu büyük, mesuliyetli iş de ilk teklif sahibi Karamanlı Molla Rüstem'e verildi. Kara Rüstem Bursa'dan Gelibolu'ya gidip yerleşti. Orada ne kadar kaldığı bilinmiyor. Herhalde Yıldırım Bayezid zamanında olacaktır, bu Molla Rüstem Bursa'da ölmüştür.

Çok sonraları yaşamış olan müverrih Derviş Ahmed Âşıkî, bu büyük devlet adamını, şahsi servetini yapmasını bilmiş biri olarak gösteriyor ve hatırasını şöylece hırpalıyor:

Molla Rüstem kendi ölümünden sonra 14-15 yaşlarındaki biricik oğlu için 100 yıl ömür tahmin eder ve çocuğun bu uzun ömrünün her gününe 100 filorin altın harçlık koyar, küçük delikanlıya bu hesap üzerinden 3.650.000 altınlık bir miras bırakıp göçer.

Fakat sefih mollazade babasının ölümünden sonra ancak yedi sene yaşar ve 14. asır Bursasında bu muazzam serveti bu yedi yıl içinde yer, bitirir. Yalınayak, yarım pabuç bozahanede kebab çevirici olur ve nihayet 22 yaşlarında Bursa hisarında Eski Hamam'ın külhanında sefilane ölür, kefenini bile babasının Firuz adında azatlı bir kölesi temin eder, hayırsız evladı Molla Rüstem'in türbesine defneder.

Müverrih "Bunca meblağı neye verdi kim böyle tez harcandı?" diye sorarak bir misal naklediyor: Sefih gence bir adam bir tazı getirmiş, 100 filorin ile 1.000 akçelik bir at ve kaftan vermiş. Falan bağda tavşan var demişler, bu haberi verene 100 altın vermiş, tazısını alıp o bağa gitmiş ve tavşanı ininden çıkarana 100 filorin vereyim demiş, haber veren ininden çıkarmış, fakat tazı tavşanı tutmamış, oğlan kızmış, bir kılıç çalıp tazıyı öldürmüştü, ama vaat ettiği 100 altını vermiş.

Derviş Ahmed çok mübalağalı konuşmuş olduğunu hissetmiş olacaktır ki, "Bu hikâyeyi o kefen saran Firuz'dan dinledim, vallahi ziyade yazmadım..." diyor ve hemen hikmet yollu bir kıta yazıyor:

Oğul bedbaht ola bisaadet
Ona mal komak oldu zışt (kötü) âdet
Kim anı harc ide fisk ü fücura
Yiye hîz oğlan, ya kahbe avret.

Yıldırım'ın Niğbolu zaferi gösterdi ki pençik oğlanları kesin olarak temsil edilmişler, Osmanlı-Türk ve Müslüman olmuşlardır

Esir kabileleri arasından “pençik oğlanı” olarak seçilmek, evvela muhakkak ki 8-18 yaş arasında vücut yapısı sıhhatli ve endam tenasübü ile yüz çizgileri letafetine sahip oğlanlar için bir saadetti.

Bu kıymette bir oğlancık, küçük delikanlı, pençik oğlanı seçilmediği takdirde eğer yolunu bulup kaçamazsa esir, köle kalacaktı. İlk sahibinin elinde veya satılacağı başka ellerin mutlak tahakkümü altında hürriyetinden mahrum, dolayısıyla zelil yaşayacaktı. Yahut bu zilleti duymaması için insanlığının şeref idraki nasırlaşacaktı.

Halbuki pençik oğlanı seçilince, hana (padişaha) mutlak sadakatle bağlanmak şartıyla evvela hürriyetine kavuşuyordu.

Yiyecek, içecek, giyecek düşünmeyecekti. Bir kışlası olacaktı. Günlük hayatı asker disiplininin programı içinde geçecekti. Bir asker ocağının ağır işlerine katlanacaktı, vücudu bu ağır işlerle tavlancaktı, fakat bu disiplin ne kadar sert, bu işler ne kadar ağır olursa olsun esaret değildi. Üstelik boğaz tokluğuna da değildi. Her ihtiyacı temin edildiği halde padişah kendisine gündelik para verecekti. Basit bir nefer olarak gireceği asker ocağında sadakat, hizmet, liyakat, fedakârlık karşılığı zabitliğe, hatta kumandanlığa yükselecekti. Uzak da görünse, o basit neferin istikbali parlaktı.

Gilzete düştüğümü zannetmiyorum; hür insanın hakları arasında nefis lezzetini tatmak da vardır. Yeniçeri, bu asker ocağından emekliye ayrılınca kadar evlenmekten men edilecekti, fakat, ileride anlatacağımız, eli yaman silah tutan bu zinde erkeklerin kadın ihtiyacı dahi düşünülecekti.

Esir oğlanlar için pençik oğlanı seçilmek, esarete kalma karşısında büyük saadet olmakla beraber, onu yeniçeri hayatının disiplinine intibak ettirmek, onu bütün hüviyetiyle yeniçeri yapmak kolay iş değildi.

Yeniçeriler

8-18 yaş arasındaki bu oğlanlara evvela Türkçe öğretilenecekti.

Bu arada karakterleri işlenecekti; disiplinli ve meşakkatli asker hayatı için acemilikleri törpülenecekti.

Yeniçeriler, daima padişahın yanında, en kıdemsiz neferi dahil, verilecek emre hazır, bu emrin mutlaka yerine getirilmesi yolunda ölümü göze almış bir kıta-i muntazıra olacaktı. Bunun içindir ki pençik oğlanının yeniçeri olmasından evvel geçireceği talim ve terbiye devresi için Gelibolu'da bir "Acemi Oğlanlar Asker Ocağı" kuruldu. Pençik oğlanları evvela "acemi oğlanı", sonra "yeniçeri" oldular.

Yeniçeri Ocağı'nın ve yeniçerinin yetiştiği Acemi Oğlanlar Ocağı'nın kendi kuruluş devrinden kalmış vesikalar yoktur. En eski Âl-i Osman tarihleri dahi çok sonraları kaleme alınmış eserlerdir. Bunların arasında Derviş Ahmed Âşıkî pençik oğlanlarından bahsederken şöylece anlatıyor:

"... Hayli oğlanlar toplandı. Hana (Sultan I. Murad'a) getirdiler. Kadıasker Çandarlı Halil,

'Bunları Türk'e verelim, Türkçe öğrensiner...' der.

Onun dediği gibi oldu. Gün günden çoğaldılar, tamam ki Müslüman oldular. İslamiyet'e tam intibak edinceye ve Türkçeyi öğreninceye kadar Türk bunları bir nice yıl kullandı. Kapıya (devlet kapısına, padişaha) getirdiler."

Oruç Bey'in Âl-i Osman tarihinde ise bir katrecik daha tafsilat veriliyor:

"... Oğlanları Anadolu'da Türk kavmine ulaştırdılar, çift sürdüler ve hem Türkçe öğrendiler, üç yıl, dört yıl sonra götürüp kapıda yeniçeri ettiler..."

Müverrihlerin "Türk" dedikleri Anadolu köylüsüdür. Bu kayıtlara göre pençik oğlanları akıncı gaziler elinden toplandıktan sonra İslam dini adabı ve Türkçe öğrenmek için Anadolu köylüsüne dağıtılmıştır ve onların yanında en az üç dört sene yaşamış, ırgat olarak çalışmışlardır.

İlk yeniçeri kıtalarının Osmanlı-Türk ordusunda ne zaman yer aldığı kesin olarak söylenemez; fakat bir tarih hakikatidir ki Murad Hüdavendigâr'ın son meydan muharebesi, zaferi kazandıktan sonra şehit olduğu Kosova Sahrası'nda yaya asker yeniçerinin zafer hissesi büyük olmuştu.

Haçlı müttelikler ordusu 100.000 kılıç, Türk ordusu 40.000 kılıçtı. Türk ordusunun merkezinde de padişah ile veziri Çandarlı Ali Paşa'nın kumandasında yeniçeriler bulunuyordu.

“Bunlar, tarihten çıkarılmış küçük küçük sahneler, portrelerdir. Modeller hakikidir, şahıslar uydurma değildir. Hadiseler, yazdığım gibi cereyan etmiştir. Fakat bunlar, bir fotoğrafla çekilmiş değil, fırça ve boya veyahut kalemle yapılmış resimlerdir. Öyle zannediyorum ki bu resimler, gençler ve halk için faydalı olabileceği gibi ‘cemiyet ilmi’nin de işine yarayabilecektir.”

Osmanlı İstanbulu’nun düzenini belki de en iyi anlatan üç kitap bir arada... Reşad Ekrem yeniçeriler, anlı şanlı tulumbacılar, çeşit çeşit esnafla yine dopdolu, renkli, ilgiyle okunan bir panorama seriyor gözlerimizin önümüze. Reşad Ekrem Koçu’nun kıymetli tarih bilgisi hikâyeciliğiyle bir kez daha *İstanbul’un Sahipleri*’nde buluşuyor.

İllüstrasyonlar:
Eda Çağıl Çağlarırnak

